

Joint ventures en accountantscontrole

Barbara Majoor en Arie van der Spek

SAMENVATTING Er is weinig geschreven over joint ventures vanuit het perspectief van externe accountantscontrole en de met joint ventures specifiek samenhangende vraagstukken voor groepsaccountants. Dit artikel besteedt aandacht aan enkele van deze vraagstukken. In het bijzonder wordt ingegaan op de controle of er sprake is van joint control, de nauwe samenwerking tussen groepsaccountants en de accountants van joint ventures en de toepassing van onafhankelijkheidsregelgeving vanuit het perspectief van de groepsaccountant. Hierbij bespreken wij de interpretatie van de huidige en toekomstige regelgeving. Wij concluderen dat de toepassing van de huidige en toekomstige regelgeving rondom joint ventures vanuit het gebruikersperspectief en vanuit het gezichtspunt van de opdrachtgever niet optimaal is. Dit doet de gebruiker in sommige opzichten tekort inzake de transparantie en consistente toepassing van regelgeving en leidt voor de opdrachtgever tot additionele controlekosten.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Er is weinig geschreven over specifieke controleaspecten in de context van joint ventures. Daarmee is dit artikel interessant voor de accountant in de praktijk die te maken heeft met joint ventures vanuit de accountantscontrole. Daarnaast geeft dit artikel aanknopingspunten voor wetenschappers die een bijdrage willen leveren aan de effectiviteit van de regelgeving ten aanzien van accountantscontrole in de context van joint ventures.

1. Inleiding

In veel sectoren in de economie worden allianties beschouwd als geschikte organisatievormen voor het organiseren en uitvoeren van economische activiteiten. In toenemende mate raken ondernemingen met elkaar verweven in diverse samenwerkingsverbanden. Eén van de mogelijke vormen om deze samenwerking vorm te geven is een joint venture.

Een joint venture kan worden omschreven als een contractuele overeenkomst waarbij twee of meer partijen een

economische activiteit uitvoeren. Er bestaat voor de joint venture geen speciale rechtsvorm. Een joint venture kan vorm gegeven worden door middel van een vennootschap, maatschap of een afzonderlijke juridische entiteit waarbij het kapitaal van de joint venture wordt samengebracht door de participanten in de joint venture. Andere vormen en structuren zijn ook mogelijk. Het essentiële kenmerk van een joint venture is echter steeds dat er sprake is van 'joint control'. Van joint control is sprake wanneer als gevolg van een overeenkomst de zeggenschap over de joint venture gezamenlijk wordt uitgeoefend doordat strategische, financiële en operationele besluitvorming ten aanzien van de activiteiten van de joint venture unanieme goedkeuring van de participanten in de joint venture vereist¹. Met andere woorden, er is sprake van een samenwerkingsverband op basis van een min of meer gelijkwaardige positie van de participanten in de joint venture. Verslaggevingstechnisch heeft dit als consequentie dat een joint venture niet integraal mag worden geconsolideerd in de jaarrekening van de participanten in de joint venture. Redenen voor het formeren van een joint venture kunnen gelegen zijn in diverse zaken, variërend van het verkrijgen van toegang tot bepaalde markten of regio's, delen van risico's en kosten, delen van kennis of expertise, voordeel verkrijgen vanuit technologische kennis van partners, et cetera.

De behoefte aan externe accountantscontrole² van joint ventures kan voortkomen uit verschillende gronden:

- Er kan sprake zijn van een wettelijke controleplicht van de joint venture. Een wettelijke controleplicht is veelal afhankelijk van de juridische vorm en de grootte van de joint venture.
- Ook kan er sprake zijn van een wens van de participanten in de joint venture om een onafhankelijk onderzoek door een extern accountant³. Veelal is dit dan contractueel geregeld in de joint venture-overeenkomst.
- Ten slotte kan de behoefte aan accountantscontrole voortkomen vanuit de controle van de jaarrekening van de participanten in de joint venture.

Dit artikel gaat in op een aantal bijzondere vraagstukken die samenhangen met joint ventures vanuit het perspectief van accountantscontrole. Deze vraagstukken hebben te maken met het essentiële kenmerk van een joint venture waarbij geen van de participanten overheersende zeggenschap kan uitoefenen over de joint venture, maar waarbij sprake is van gemeenschappelijke zeggenschap (joint control).

Het eerste vraagstuk betreft hoe de accountant vaststelt of er sprake is van joint control (paragraaf 2). Het tweede vraagstuk betreft de nauwe samenwerking tussen groepsaccountants en de accountants van joint ventures (paragraaf 3). Ten slotte spelen er enkele vraagstukken met betrekking tot de toepassing van de onafhankelijkheidsregelgeving vanuit het perspectief van de groepsaccountant (paragraaf 4).

Wij bespreken deze vraagstukken vanuit verschillende invalshoeken. Ten eerste vanuit de interpretatie van de regelgeving over deze specifieke vraagstukken. Vervolgens geven wij vanuit het perspectief van de accountant, cliënt en de gebruiker van de jaarrekening enkele kanttekeningen bij deze interpretaties. Bovendien doen wij een aantal aanbevelingen aan regelgevers en suggesties voor toekomstig onderzoek.

De accountant kan ook een rol vervullen bij de formatie van joint ventures, bij de inbreng van kapitaal of andere zaken in een joint venture en bij het verrichten van due diligence-werkzaamheden. In dit artikel besteden wij daaraan geen aandacht.

2. Controle of er sprake is van een joint venture

Een vraagstuk waarmee accountants van de participanten in een joint venture worden geconfronteerd betreft de wijze waarop het belang van de participanten in een joint venture in de jaarrekening van de participanten dient te worden verwerkt.

Internationale verslaggevingstandaarden bevatten specifieke voorschriften ten aanzien van de verwerking van joint ventures in de jaarrekening van de participanten en de waardering daarvan. In hoofdlijnen bepaalt IAS 31, "Interests in Joint Ventures" ("IAS 31") dat de verwerking van een joint venture in de jaarrekening van de participanten dient te geschieden door middel van proportionele consolidatie of door verwerking op basis van de 'equity method', althans wanneer de joint venture een zelfstandige juridische entiteit betreft. Overigens geeft IAS 31 als voorkeursmethode proportionele consolidatie, met als alternatief waardering tegen de equity method⁵. De Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving⁶ geven deze voorkeur niet aan, maar schrijven in navolging van de Nederlandse wet voor dat proportionele consolidatie wordt toegestaan (als alternatief voor waardering tegen nettovermogenswaarde) indien hiermee wordt voldaan aan het wettelijke

inzichtvereiste (art. 2:409 BW). Voor de verwerking van joint ventures in de jaarrekening verwijzen wij naar de hiervoor genoemde regelgeving.

De accountants van de participanten dienen vast te stellen of er sprake is van een joint venture zoals gedefinieerd in van toepassing zijnde verslaggevingstandaarden. Zoals aangegeven, is het essentiële kenmerk van een joint venture dat er sprake is van joint control. De accountant dient te beoordelen of is voldaan aan deze voorwaarde en dient toereikende controle-informatie te verkrijgen voor zijn conclusies. De accountant dient inlichtingen in te winnen bij relevante partijen en dient relevante documentatie te beoordelen. Aspecten die de accountant veelal in deze beoordeling betreft, zijn (niet limitatief):

- Wat zijn de contractuele overeenkomsten tussen de participanten in de joint venture?
- Wat zijn de bepalingen in de statuten van de joint venture?
- Wat is de juridische structuur van de joint venture en wat is het eigendomsbelang van de participanten?
- Wat is het relatieve belang van de stemrechten van de participanten in de joint venture?
- Is er sprake van toezichthoudende organen op het niveau van de joint venture en hoe zijn deze ingevuld door de participanten?
- Is er sprake van een zelfstandig management van de joint venture of is er sprake van overwicht door één van de participanten bijvoorbeeld door een bepaalde zetelverdeling in het management van de joint venture?
- Hoe is de benoeming van het management van de joint venture geregeld?
- Welke zaken zijn ingebracht door de participanten en op welke wijze zijn additionele kapitaalstortingen geregeld?
- Op welke wijze vindt resultaatdeling van de joint ventures tussen de participanten plaats?
- Zijn er aanwijzingen dat één van de participanten zelfstandig beschikkingsmacht over de joint venture kan uitoefenen?

Als gevolg van het feit dat een bepaalde classificatie van een belang in een entiteit (deelneming, dochtermaatschappij, groepsmaatschappij of joint venture) leidt tot verschillende wijzen van verwerking in de jaarrekening (verwerking op basis van de equity method, integrale consolidatie of proportionele consolidatie), is de beoordeling van de vraag of er daadwerkelijk sprake is van een joint venture, dus in casu van joint control, van belang voor het beeld van de jaarrekening van de participanten.

De accountant dient het gehele feitencomplex te betrekken in de beoordeling van de vraag of er sprake is van joint control en dient hieromtrent toereikende controle-informatie te verkrijgen voor zijn conclusies. Hierbij wordt

opgemerkt dat in het dagelijks spraakgebruik soms de term joint venture wordt gehanteerd, terwijl er accountingtechnisch geen sprake is van een joint venture, omdat het element van joint control ontbreekt. Het behoeft weinig betoog dat de evaluatie of er sprake is van joint control een complexe aangelegenheid kan zijn. Veelal zullen de participanten in eerste instantie en vervolgens de accountants van de participanten de beoordeling of er sprake is van joint control bepalen op basis van professionele oordeelsvorming. Dit door de joint venture-overeenkomst te interpreteren in samenhang met andere factoren en feiten. Ook kan de accountant geconfronteerd worden met tegenstrijdige informatie. Het is daarbij mogelijk dat vergelijkbare gevallen op verschillende wijze in de jaarrekening worden verwerkt, omdat de participanten en de accountants tot verschillende conclusies komen als gevolg van een verschillende interpretatie van de joint venture-overeenkomst en de wegging van relevante factoren. Dergelijke gevallen tonen aan dat de evaluatie of er sprake is van joint control een complexe aangelegenheid is.

Voorbeeld

Twee participanten (A en B) richten samen een joint venture op. Op basis van de overeenkomst hebben zij een gelijke invloed in de joint venture. A is echter voor 70 procent en B is voor 30 procent gerechtigd in het resultaat van de joint venture. Dit omdat A een belangrijke inspanning levert bij de totstandkoming van dit resultaat. In dat geval is de joint venture geen groepsmaatschappij van één van beide participanten. Hun zeggenschap is immers gelijk.

Op dit voorbeeld zijn diverse varianten mogelijk die de beoordeling van de vraag of er sprake is van joint control compliceren, bijvoorbeeld wanneer één van beide participanten gerechtigd is het merendeel van de bestuursleden te benoemen of wanneer A de enige afnemer is van de producten van de joint venture.

De wijze waarop betrokkenen beoordelen of er sprake is van joint control, welke controle-informatie de accountant dient te verkrijgen en hoe de betrokkenen de verschillende factoren en feiten dienen te wegen zijn mogelijke onderzoeksthema's voor nader onderzoek. De centrale onderzoeksvraag is wat ons betreft of er behoefte bestaat aan aanvullende regelgeving of aanwijzingen voor accountants of opstellers van jaarrekeningen ter ondersteuning in de beoordeling van de vraag of er sprake is van joint control en om de consistentie van de verwerking in de jaarrekening beter te borgen. Een mogelijk denkbare uitkomst kan echter zijn dat joint ventures zodanig uniek zijn dat het niet mogelijk is om generieke regelgeving of aanwijzingen op te stellen.

3. Structuur van de accountantscontrole in groepsverbanden

Joint ventures zijn vanuit het perspectief van de controle van een groep interessante objecten. In tegenstelling tot

volledige dochterondernemingen, die te maken hebben met één moeder, hebben joint ventures tenminste twee 'moeders'. Dit is van invloed op de controle van een groep, veronderstellende dat de participanten in de joint venture ook onderworpen zijn aan accountantscontrole. Ook komt het voor dat de accountants van de participanten in de joint venture niet dezelfde zijn. Deze paragraaf behandelt de werkzaamheden en verantwoordelijkheden van de accountants van participanten in een joint venture. Een belangrijk thema hierin is het delen van verantwoordelijkheid tussen de accountants van de participanten (als zijnde groepsaccountant⁷) en de accountant van de joint venture. Paragraaf 3.1 behandelt de thans van toepassing zijnde International Standard on Auditing ("ISA") 600, "Using the Work of Another Auditor" ("ISA 600") en de situatie onder algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika.

Paragraaf 3.2 gaat nader in op de huidige situatie in Nederland onder Standaard 600 van de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden ("NVCOS"), "Gebruikmaken van de Werkzaamheden van Andere Accountants ("Standaard 600"). Tevens behandelen wij de nieuwe ISA, "Special Considerations – Audits of Group Financial Statements (Including the Work of Component Auditors)" ("ISA 600R")⁸. NIVRA en NOvAA zijn voornemens om ISA 600R ongewijzigd over te nemen in een nieuwe Standaard, "Bijzondere Overwegingen – Controles van Financiële Overzichten van de Groep (Inclusief de Werkzaamheden van Auditors van Groepsonderdelen)" ("Standaard 600R")⁹ welke de thans geldende Standaard 600 zal opvolgen.

3.1. Delen van verantwoordelijkheid

Onder algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika¹⁰ is het toegestaan dat een accountant bij de controle van de geconsolideerde jaarrekening van een groep, de verantwoordelijkheid voor werkzaamheden welke zijn verricht door een andere accountant niet overneemt. Wanneer de groepsaccountant besluit de verantwoordelijkheid voor de werkzaamheden van de andere accountant niet over te nemen, dient de groepsaccountant in de accountantsverklaring bij de geconsolideerde jaarrekening duidelijk melding te maken van de deling van verantwoordelijkheden tussen de groepsaccountant en de andere accountant. Deze verwijzing dient niet te worden gezien als een kwalificatie van de verklaring bij de geconsolideerde jaarrekening, maar het tot uitdrukking brengen van de gedeelde verantwoordelijkheid¹¹. Overigens is het de groepsaccountant onder algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika wel toegestaan de verantwoordelijkheid van de andere accountant over te nemen. Om dit te kunnen doen dient de groepsaccountant aanvullende werkzaamheden te overwegen.

Ook in de thans nog van toepassing zijnde ISA 600 wordt aangegeven dat wet- en regelgeving in sommige jurisdicties het kan toestaan dat een accountant zich bij de controle van de geconsolideerde jaarrekening van een groep volledig baseert op de accountantsverklaring van een andere accountant wanneer de andere accountant de financiële informatie van een component heeft gecontroleerd. Onder Nederlandse regelgeving is dit echter niet toegestaan (zie verder paragraaf 3.2). Eveneens dient opgemerkt te worden dat ISA 600 het meer wenselijk acht wanneer de groepsaccountant de in ISA 600 opgenomen aanwijzingen volgt ten aanzien van de werkzaamheden van de groepsaccountant en zich niet slechts baseert op de accountantsverklaring van de andere accountant (ISA 600, par. 18). Echter, wanneer lokale wet- en regelgeving deling van verantwoordelijkheid toestaat en de groepsaccountant zich volledig baseert op de accountantsverklaring van de andere accountant ten aanzien van de controle van een component, dient de groepsaccountant op grond van ISA 600, par. 18, duidelijk melding te maken van dit feit in zijn accountantsverklaring onder vermelding van de omvang van het gedeelte dat is gecontroleerd door de andere accountant.

In de situatie dat het delen van verantwoordelijkheid tussen accountants is toegestaan en de groepsaccountant tevens besluit de verantwoordelijkheid van de andere accountant niet over te nemen, blijven de werkzaamheden van de groepsaccountant gewoonlijk beperkt tot het beoordelen van de professionele competenties van de andere accountant en het informeren van de andere accountant over de van toepassing zijnde onafhankelijkheidseisen, het feit dat gebruik gemaakt zal worden van de werkzaamheden en de rapportering van de andere accountant, controlegebieden die speciale aandacht vragen, verslaggeving-, controle- en rapporteringvoorschriften en het opvragen van een schriftelijke bevestiging over de naleving daarvan¹².

Vanuit het perspectief van de controle van de jaarrekening van de participanten in de joint venture geldt dat wanneer het delen van verantwoordelijkheid is toegestaan de controlewerkzaamheden onder algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika en de thans geldende ISA 600 gewoonlijk beperkt blijven tot hetgeen hiervoor is beschreven. De verantwoordelijkheidsstructuren vanuit het perspectief van de controle van de groep zijn hierbij relatief eenvoudig; de accountant van de participant kan in beginsel steunen op de accountantsverklaring van de accountant van de joint venture en de additionele werkzaamheden van de groepsaccountant zijn relatief beperkt. Immers, de verantwoordelijkheid van de accountant van de participanten en de accountant van de joint venture zijn gescheiden en als zodanig tot uitdrukking gebracht in de accountantsverklaring bij de jaarrekening van de participanten in de joint venture. Een

mogelijk nadeel van het delen van verantwoordelijkheid en het tot uitdrukking brengen daarvan in de accountantsverklaring kan echter zijn dat het voor gebruikers van de jaarrekening van de participanten niet voldoende transparant is wat de verantwoordelijkheden zijn van de diverse betrokken accountants en hoe deze verantwoordelijkheden zijn ingevuld. Vanuit het perspectief van de kwaliteit van de accountantscontrole bestaat onder meer een mogelijk risico dat de werkzaamheden van de accountant van de joint venture niet toereikend zijn uitgevoerd in de context van de specifieke opdracht van de groepsaccountant of dat belangrijke bevindingen niet voldoende betrokken worden in de beoordeling van de jaarrekening van de participant.

3.2. Ongedeelde verantwoordelijkheid

In Nederland is het delen van verantwoordelijkheden tussen accountants en het tot uitdrukking brengen hiervan in de accountantsverklaring onder de huidige beroepsopvattingen niet toegestaan. Hierbij merken wij overigens op dat in de huidige Standaard 600 geen expliciete bepaling is opgenomen die een gedeelde verantwoordelijkheid verbiedt, zoals dat wel het geval is ten aanzien van het gebruikmaken van de werkzaamheden van deskundigen¹³. In het verleden was een dergelijk voorschrift wel expliciet als Nederlandse aanvulling opgenomen in de Richtlijnen voor Accountantscontrole (2004). Hierin was bepaald dat melding maken van een verklaring van andere accountants in de accountantsverklaring was verboden, tenzij noodzakelijk voor de motivering van de accountantsverklaring¹⁴. Hiermee werd het beginsel van ongedeelde verantwoordelijkheid tot uitdrukking gebracht. Ook Artikel 15a van het Besluit Toezicht Accountantsorganisaties ("BTA") vereist dat een groepsaccountant onderzoek verricht, en daarover informatie vastlegt, naar de controlewerkzaamheden die door een externe accountant, accountantsorganisatie, auditkantoor, auditor van een derde land of auditororganisatie van een derde land zijn verricht met het oog op de groepscontrole. De BTA bevat echter geen nadere aanwijzingen voor de door een groepsaccountant te verrichten werkzaamheden.

De opvolger van ISA 600, ISA 600R, verbiedt het verwijzen naar een andere accountant (in ISA 600R gedefinieerd als 'component auditor'¹⁵) in de accountantsverklaring bij de jaarrekening van een groep, tenzij dit vereist is op grond van wet- en regelgeving. ISA 600R, par. 11 stelt: "The group engagement partner is responsible for the direction, supervision and performance of the group audit engagement in compliance with professional standards and applicable legal and regulatory requirements, and whether the auditor's report that is issued is appropriate in the circumstances. As a result, the auditor's report on the group financial statements shall not refer to a component auditor, unless required by law or regulation to include such refe-

rence. If such reference is required by law or regulation, the auditor's report shall indicate that the reference does not diminish the group engagement partner's or the group engagement partner's firm's responsibility for the group audit opinion". ISA 600R sluit hiermee dus aan bij het beginsel van ongedeelde verantwoordelijkheid zoals dat ook al onder Standaard 600 van toepassing was. ISA 600R wijkt echter af van de thans geldende ISA 600. Waar ISA 600 de mogelijkheid onderkent dat lokale wet- en regelgeving het een groepsaccountant kan toestaan zich slechts te baseren op de accountantsverklaring van de andere accountant, en dit tot uitdrukking te brengen in de accountantsverklaring van de groepsaccountant, bepaalt ISA 600R dat verwijzing naar een andere accountant slechts toegestaan is wanneer lokale wet- en regelgeving dit vereisen. Verder bepaalt ISA 600R dat een (op grond van lokale wet- en regelgeving verplichte) verwijzing naar een andere accountant dit de verantwoordelijkheid van de groepsaccountant niet inperkt.

Een eerdere exposure draft ter zake van voorstellen tot wijziging van ISA 600 in december 2003 onderkende nog de mogelijkheid dat wanneer lokale wet- en regelgeving dit toestaat, de groepsaccountant de mogelijkheid had de verantwoordelijkheid voor de verklaring te delen met andere accountants (conform de thans geldende ISA 600). In de exposure draft van maart 2005 werd deze mogelijkheid echter niet langer opgenomen op basis van (onder meer) het standpunt dat de groepsaccountant verantwoordelijk is voor de verklaring bij de jaarrekening van de groep en uit dien hoofde dient de groepsaccountant de werkzaamheden te bepalen die dienen te worden verricht, ook ten aanzien van de financiële informatie van groepsonderdelen. Daarom is in de visie van de IAASB¹⁶ het al dan niet tot uitdrukking brengen van de gedeelde verantwoordelijkheid in de verklaring een minder relevant vraagstuk (IFAC, 2005, 2009).

Uit het beginsel van ongedeelde verantwoordelijkheid onder Standaard 600 vloeit voort dat de groepsaccountant zich niet slechts kan baseren op de accountantsverklaring van een andere accountant, maar dat aanvullende werkzaamheden van de groepsaccountant noodzakelijk kunnen zijn ten aanzien van de werkzaamheden van de andere accountant om de verantwoordelijkheid van de andere accountant over te kunnen nemen. Immers, de mogelijkheid voor de groepsaccountant om gebruik te maken van de werkzaamheden van een andere accountant ontslaat de groepsaccountant niet van zijn ongedeelde verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de controle van de jaarrekening van een groep¹⁷. De aanwijzingen voor het optreden als groepsaccountant zijn opgenomen in Standaard 600, par. 7-14, welke onverkort zijn overgenomen uit ISA 600. Op de aanwijzingen zoals die zijn opgenomen in ISA 600 en Standaard 600 zullen wij in dit artikel niet nader ingaan,

maar benoemen wij kort de belangrijkste elementen uit ISA 600R.

Werkzaamheden groepsaccountant

In het navolgende geven wij enkele aspecten weer uit ISA 600R. Het is niet de bedoeling ISA 600R in dit kader volledig te behandelen, maar volstaan wordt met het benoemen van enkele aspecten om de complexiteit te illustreren die kan optreden bij de controle van de jaarrekening van participanten in een joint venture.

ISA 600R vereist dat de groepsaccountant voldoende en geschikte controle-informatie dient te verkrijgen ten aanzien van de financiële informatie van de componenten¹⁸ om in staat te zijn een accountantsverklaring te verstrekken bij de geconsolideerde jaarrekening van de groep¹⁹. In een groep is het mogelijk dat verschillende componenten van een groep worden gecontroleerd door een andere accountant. De groepsaccountant kan onder ISA 600R niet simpelweg steunen op de verklaring van een andere accountant en veronderstellen dat de financiële informatie van de gecontroleerde component correct is. Onder Standaard 600 en ISA 600 was dit niet anders, maar ISA 600R geeft meer gedetailleerde aanwijzingen voor de te verrichten werkzaamheden in het kader van de controle van een groep.

ISA 600R maakt onderscheid tussen 'significant components' en 'components that are not significant components'. Een component wordt als significant beschouwd wanneer de groepsaccountant onderkent dat de component: (i) individueel financieel significant is voor de groep of (ii) op grond van zijn bijzondere aard of omstandigheden waarschijnlijk significante risico's inhoudt dat de financiële overzichten van de groep een afwijking van materieel belang bevatten (ISA 600R, par. 9).

De accountant van iedere participant dient controlewerkzaamheden te verrichten ten aanzien van de joint venture welke is verwerkt in de jaarrekening van de participant. De aard en diepgang van de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot de financiële informatie van de joint venture is afhankelijk van de classificatie als significant of niet-significant. Wanneer er sprake is van een significante component, dient de groepsaccountant betrokken te zijn bij de risicoanalyse van de accountant van de joint venture om significante risico's op materiële onjuistheden te identificeren²⁰. Afhankelijk van onder meer de kennis van de accountant van de joint venture en diens kwalificaties, dient de groepsaccountant de aard en diepgang van zijn betrokkenheid bij de werkzaamheden van de accountant van de joint venture te bepalen. De groepsaccountant dient tenminste de documentatie²¹ van de accountant van de component betreffende de onderkende significante risico's van een afwijking van materieel belang in de financiële overzichten van de groep te beoordelen. Wanneer signifi-

cante risico's van materiële onjuistheden van de groepsjaarrekening zijn geïdentificeerd in een component, dient de groepsaccountant de toereikendheid van de werkzaamheden van de accountant van de joint venture te beoordelen en vast te stellen in hoeverre het noodzakelijk is betrokken te zijn bij aanvullende werkzaamheden om de risico's te mitigeren.

In het bijzonder bij joint ventures behoeft de risicoanalyse extra aandacht van de accountants van de participanten. Het is mogelijk dat de 'tone at the top' bij de participanten verschillend is of dat de interne beheersing bij participanten rondom de activiteiten van de joint venture verschilt. Tevens zijn de activiteiten van de joint venture, de processen, aanwezige applicaties en tal van andere factoren van belang voor de identificatie van risico's door de accountants van de participanten. De accountant van elke participant en ook de accountant van de joint venture dienen een eigen afweging te maken van mogelijke risico's en dienen de eigen betrokkenheid te bepalen bij de verrichten (aanvullende) werkzaamheden.

Wanneer sprake is van meerdere participanten in een joint venture en wanneer de accountant van de participanten en de joint venture niet dezelfde is, kan dit leiden tot complexe structuren wat betreft de aansturing en coördinatie van de controle van de jaarrekening van de participanten en het invulling geven aan de verschillende verantwoordelijkheden die de verschillende partijen dragen. Vanuit het perspectief van de accountantscontrole geldt immers dat de groepsaccountant betrokken dient te zijn bij de werkzaamheden van de accountant van de joint venture en niet slechts kan steunen op de verklaring van de accountant van de joint venture. Dit geldt ook voor de accountant van de andere participanten in de joint venture. Afhankelijk van de omstandigheden is het waarschijnlijk dat er overlap zal ontstaan in de controlewerkzaamheden op het niveau van de joint venture wat hogere controlekosten voor de participanten in de joint venture tot gevolg heeft. Dit manifesteert zich des te meer wanneer het aantal participanten in een joint venture hoger is.

Een ander aspect wat hier relevant is betreft de van toepassing zijnde verslaggevingsgrondslagen. Het is niet onwaarschijnlijk dat participanten in joint ventures verschillende verslaggevingsgrondslagen toepassen wat resulteert in de eis dat de financiële informatie van de joint venture op basis van meerdere grondslagen wordt opgesteld of dat er aansluitingen worden opgesteld van de financiële informatie van de joint venture. Ook het toepassen van meerdere verslaggevingsgrondslagen leidt tot aanvullende controlewerkzaamheden en controlekosten voor één of meerdere participanten in de joint venture.

Ten slotte kan de complexiteit toenemen wanneer het de wens is van participanten in een joint venture dat derden

geen volledig inzicht krijgen in een joint venture. Bijvoorbeeld wanneer participanten concurrent van elkaar zijn of wanneer er specifieke knowhow aanwezig is in een joint venture kan de samenwerking tussen participanten en de accountants van de participanten extra gecompliceerd zijn als gevolg van specifieke geheimhoudingsvoorschriften. Dit kan de inrichting van de groepscontrole vanuit de verschillende groepsaccountants extra compliceren.

3.3. Samenvattend

In totaliteit zijn wij van mening dat het beginsel van ongedeelde verantwoordelijkheid, zoals deze onder meer geldt onder ISA 600R, leidt tot hogere controlekosten voor de participanten in joint ventures ten opzichte van de situatie waarin het delen van verantwoordelijkheid is toegestaan, zoals onder algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika en de thans geldende ISA 600 (hoewel slechts in de situatie dat lokale wet- en regelgeving het delen van verantwoordelijkheid toestaat). De hogere controlekosten zijn een gevolg van de aanvullende werkzaamheden van de groepsaccountant om de verantwoordelijkheid van de accountant van de joint venture te kunnen overnemen met als bijkomend effect een mogelijke overlap in de werkzaamheden.

Een vraag die zich voordoet, is in hoeverre deze hogere controlekosten opwegen tegen de mogelijke voordelen van ongedeelde verantwoordelijkheid. Het beginsel van de ongedeelde verantwoordelijkheid doet ons inziens recht aan het uitgangspunt dat de groepsaccountant verantwoordelijk is voor de verklaring bij de jaarrekening van de groep en derhalve een bepaalde verantwoordelijkheid heeft voor de werkzaamheden van de accountants van een joint venture. Echter, deze verantwoordelijkheid zou ook ingevuld kunnen worden door de groepsaccountant in beginsel de (additionele) werkzaamheden conform ISA 600R te laten uitvoeren ten aanzien van de werkzaamheden van een andere accountant en desondanks de specifieke verantwoordelijkheid van de groepsaccountant en de accountant van de joint venture afzonderlijk tot uitdrukking te laten komen in de accountantsverklaring. Op deze wijze wordt transparant gemaakt welke verantwoordelijkheden de groepsaccountant heeft, welke verantwoordelijkheden door de accountant van een component worden gedragen en op welke wijze de groepsaccountant de verantwoordelijkheid van de accountant van een component heeft overgenomen ten aanzien van een component wat door een andere accountant is gecontroleerd. Ons inziens is daarom nader onderzoek gewenst naar de door de gebruikers beleefde transparantie over de verantwoordelijkheden van de betrokken accountants, de invulling daarvan en het rapporteren daarover in de accountantsverklaring. Samenvattend concluderen wij dat nader onderzoek

gewenst is naar de kosten en de baten van het beginsel van ongedeelde verantwoordelijkheid vanuit het perspectief van de gebruiker en vanuit het perspectief van opdrachtgevers en accountants. Hierin dienen onder andere de verantwoordelijkheden van de betrokken accountants betrokken te worden, de transparantie over de verantwoordelijkheden van de betrokken accountants richting de gebruiker en de additionele controlekosten. Zeker ook voor joint ventures of andere belangen die op basis van de equity method verwerkt en gewaardeerd worden in de groepsjaarrekening, is het toestaan van het delen van verantwoordelijkheid tussen accountants een interessant vraagstuk dat nader onderzoek rechtvaardigt.

4. Onafhankelijkheidsaspecten in relatie tot joint ventures

Joint ventures zijn vanuit het perspectief van de onafhankelijkheidsregelgeving een interessant vraagstuk. Ten eerste is aan de orde dat de groepsaccountant onafhankelijk moet zijn voor alle joint ventures die onder de reikwijdte van de onafhankelijkheidsregels vallen die voor de groepsaccountant van toepassing zijn. De groepsaccountant vraagt hiertoe een expliciete bevestiging van de verantwoordelijk accountant van de joint venture. Indien deze bevestiging niet (tijdig) wordt ontvangen kan de groepsaccountant niet tot de conclusie komen dat hij onafhankelijk is van zijn controlecliënt.

De externe wettelijke regels geven de accountant in beginsel geen ruimte om de materialiteit van de joint venture mee te nemen in de afweging of de groepsaccountant onafhankelijk is. Er is sprake van een onafhankelijkheidsovertreding die aan de cliënt en/of toezichthoudend orgaan moet worden gemeld en ongedaan moet worden gemaakt. In de melding aan de cliënt en/of toezichthoudend orgaan moet worden besproken welk effect dit heeft op de onafhankelijke positie van de groepsaccountant en welke waarborgen zijn getroffen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen.

Ten tweede speelt de vraag of elke joint venture onder de reikwijdte van de onafhankelijkheidsregels valt die voor de groepsaccountant van toepassing zijn²². Afhankelijk van de situatie en context kan de (groeps)accountant te maken krijgen met joint ventures die weliswaar in de groepstructuur zijn opgenomen maar die niet onder hetzelfde regime van onafhankelijkheidsregels vallen als die van toepassing zijn voor de groepsaccountant. Hierbij is enerzijds relevant wat in de externe wettelijke regels is bepaald, maar anderzijds wat hierover in de interne 'independence policies' van een controlecliënt is bepaald.

Voor de externe wet- en regelgeving heeft de accountant te maken met de Nederlandse regelgeving, zoals met name vastgelegd in de Nadere Voorschriften voor Onafhankelijkheid van de openbaar accountant ("NVO"),

de Wta/Bta en Verordening accountantsorganisaties maar soms ook met buitenlandse regelgeving zoals regelgeving van de Securities and Exchange Commission ("SEC") of de Public Company Accounting Oversight Board ("PCAOB") in de Verenigde Staten van Amerika. De NVO is van toepas-

SEC (US) rules²³: **Affiliate** – an affiliate includes all of the following:

- 1) An entity that has control over the audit client, or over which the audit client has control, or which is
- 2) under common control with the audit client, including the audit client's parents and subsidiaries.
- 3) An entity that has significant influence over the audit client, unless the audit client is not material to the entity.
- 4) An entity over which the audit client has significant influence, unless the entity is not material to the audit client.
- 5) Each entity in the investment company complex when the audit client is an entity that is part of an investment company complex.

NL regelgeving²⁴: **Verbonden derde** – entiteit (natuurlijk of rechtspersoon) die:

- 1) direct of indirect feitelijk beleidsbepalend is in de assurancecliënt, indien die assurancecliënt van materiële betekenis is voor de entiteit;
- 2) een direct financieel belang in de assurancecliënt heeft, indien de entiteit invloed van betekenis kan uitoefenen op het zakelijke en financiële beleid van de assurancecliënt en het financieel belang van materiële betekenis is voor de entiteit;

alsmede de entiteit

- 3) waarin de assurancecliënt direct of indirect feitelijk beleidsbepalend is;
- 4) waarin de assurancecliënt of een daarmee verbonden derde als genoemd in onderdeel 3 een direct financieel belang heeft waarmee invloed van betekenis kan worden uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid van die entiteit, en dit belang van materiële betekenis is voor de assurancecliënt en de daarmee verbonden derde, genoemd in onderdeel 3; of
- 5) die de zustervennootschap van de assurancecliënt is, dat wil zeggen de entiteit die door dezelfde entiteit wordt beheerst als de assurancecliënt, indien deze zustervennootschap en de assurancecliënt beide van materiële betekenis zijn voor de entiteit die in beide feitelijk beleidsbepalend is.

sing op de openbaar accountant die voor zijn controlecliënt inclusief de met de controlecliënt verbonden derde(n) onafhankelijk moet zijn. De regels van de SEC en PCAOB zijn van toepassing op de 'SEC audit client including affiliates'. De begrippen verbonden derde en affiliate zijn weliswaar afgeleid vanuit de accountingregelgeving, maar hebben voor de onafhankelijkheidsregels een eigen betekenis. In bijgaand kader zijn de definities opgenomen wat onder de begrippen affiliate (US) en verbonden derde (NL) wordt verstaan binnen de SEC-rules en NVO.

Voor deze beschouwing is met name het vierde aandachtsstreepje belangrijk. Hierin wordt een joint venture aangemerkt als een verbonden derde (onder NVO) of affiliate (onder regelgeving van de SEC) wanneer wordt voldaan aan de volgende twee criteria:

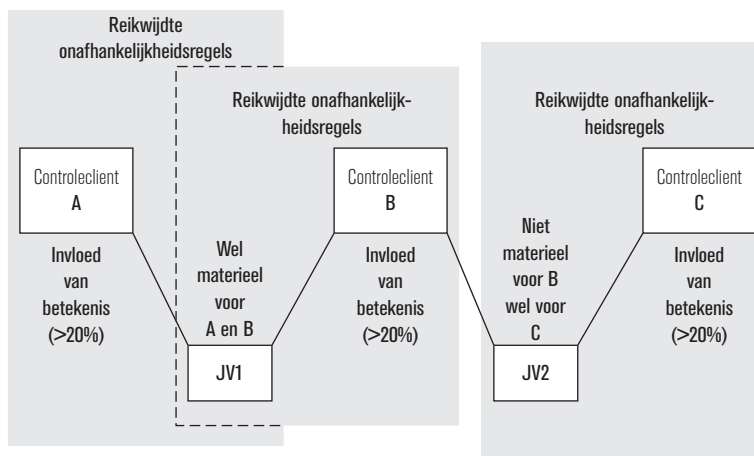
- er moet sprake zijn van invloed van betekenis door de controlecliënt in de joint venture (dat wil zeggen dat het kapitaalbelang in de joint venture meer dan 20 procent moet bedragen²⁵); en
- de joint venture moet van materiële betekenis zijn voor de controlecliënt. Er is sprake van materiële betekenis als de joint venture 5 procent (onder regelgeving SEC) of 10 procent (onder regelgeving NVO) uitmaakt van de totale activa en/of resultaat van de controlecliënt²⁶.

Als niet wordt voldaan aan het eerste en/of tweede criterium wordt de joint venture niet als verbonden derde of affiliate voor toepassing van de onafhankelijkheidsregels aangemerkt. Hierbij wordt overigens opgemerkt dat aan het eerste criterium meestal wel wordt voldaan en dat er met name niet altijd wordt voldaan aan het tweede criterium (of de joint venture van materiële betekenis is voor de controlecliënt). Dit kan voor de ene groepsaccountant betekenen dat hij met betrekking tot een specifieke joint venture de externe wettelijke onafhankelijkheidsregels toe moet passen, terwijl dit voor een andere groepsaccountant voor dezelfde joint venture, niet het geval behoeft te zijn.

Deze toepassing van de begrippen verbonden derde en affiliate kan leiden tot bepaalde situaties die in bijgaand schema zijn weergegeven.

In dit voorbeeld (zie schema) moet zowel de groepsaccountant van controlecliënt A en B voor JV1 onafhankelijk zijn. Terwijl de groepsaccountant van controlecliënt B niet onafhankelijk behoeft te zijn van de JV2, maar de groepsaccountant van controlecliënt C wel.

Dit betekent bijvoorbeeld bij het verlenen van overige dienstverlening aan de joint venture dat er voor het kantoor waaraan groepsaccountant B is verbonden wettelijke restricties gelden ten aanzien van overige dienstverlening aan JV1, terwijl dit voor groepsaccountant B niet het geval is voor JV2. De groepsaccountant van controlecliënt

C, moet echter wel rekening houden met restricties voor dienstverlening aan JV2.

De accountant heeft echter niet alleen te maken met externe regelgeving. De toename van de onafhankelijkheidsregelgeving en de grotere verantwoordelijkheid van audit committees met betrekking tot het waarborgen van de onafhankelijkheid van de accountant is voor een aantal ondernemingen (veelal de grotere) aanleiding geweest een eigen *independence policy* op te stellen. Deze policy moet weliswaar in lijn zijn met de externe regelgeving, maar wordt veelal aangevuld met eigen standpunten ten aanzien van de gewenste onafhankelijkheid van de accountant. Uit nadere analyse door de auteurs van de *independence policies* van 12 aan de AEX genoteerde fondsen blijkt dat bij 40 procent van deze fondsen joint ventures, ongeacht de vraag of sprake is van materiële betekenis, expliciet onder de reikwijdte van de desbetreffende *independence policy* valt. De andere 60 procent van deze fondsen zwijgt hierover. Van de overige 13 AEX-fondsen is geen *independence policy* via de openbare website van de onderneming beschikbaar. Bij de fondsen die de policy op de website openbaar hebben gemaakt is deze terug te vinden op de website als onderdeel van de Corporate Governance procedures.

Bij de geschetste situatie willen wij een enkele kanttekening plaatsen vanuit het gezichtspunt van de gebruiker en opdrachtgever. Samengevat kan worden geconcludeerd dat door de complexe regelgeving enerzijds en de toepassing van interne *independence policies* anderzijds, er in de praktijk geen sprake is van transparante eenduidige uitgangspunten ten aanzien van de onafhankelijkheid van groepsaccountants voor joint ventures die in de groepsstructuur zijn opgenomen.

Wij zijn van mening dat deze situatie niet optimaal is. Deze situatie geeft aanleiding om vanuit een gebruikersperspectief te onderzoeken welke uitgangspunten ten aanzien van de onafhankelijkheid van de groepsaccountant gewenst zouden zijn. De praktijk bij de grote ondernemingen toont thans aan dat de opdrachtgever de voor-

keur lijkt uit te spreken dat de groepsaccountant onafhankelijk is van joint ventures in de groep. Dit roept de vraag op of in deze situatie de praktijk moet worden gevolgd. Dat wil zeggen dat de externe regelgeving zodanig is aan te passen dat joint ventures altijd onder de reikwijdte van de onafhankelijkheidsregels vallen die door de groepsaccountant in acht moeten worden genomen. Vanuit een gebruikersperspectief heeft deze benadering in elk geval onze voorkeur boven de huidige complexe regelgeving die voor de gebruiker onvoldoende transparant is.

5. Tot slot

Uit dit artikel blijkt dat joint ventures groepsaccountants voor diverse vraagstukken stelt. Deze vraagstukken worden maar gedeeltelijk geadresseerd in de huidige beroepsregelgeving en bovendien geadresseerd op een wijze die neveneffecten meebrengt die ons inziens vanuit het perspectief van gebruiker en opdrachtgever niet altijd optimaal zijn. Wij noemen het vraagstuk van joint control waar in belangrijke mate professional judgment van de opstellers van de jaarrekening en de accountant bepalend is voor de uiteindelijke conclusie of sprake is van een joint venture. Tevens zijn wij van mening dat de huidige regelgeving over het vraagstuk van ongedeelde verantwoordelijkheid van de groepsaccountants in veel situaties zal leiden tot hogere controlekosten voor opdrachtgevers. De vraag kan worden gesteld of dit voor de gebruiker tot meer zekerheid en transparantie leidt en of de hogere controlekosten

opwegen tegen de beoogde voordelen van ongedeelde verantwoordelijkheid. Ten slotte zijn wij van mening dat er sprake is van onduidelijkheid ten aanzien van de vraag of een groepsaccountant wel of niet onafhankelijk moet zijn van joint ventures die in de groepsstructuur zijn opgenomen. Deze onduidelijkheid is het gevolg van de complexe onafhankelijkheidsregelgeving.

Wij doen daarom een appèl op onderzoekers deze vraagstukken op te pakken en onderzoek te doen vanuit de invalshoek van de gebruiker van jaarrekeningen. Het is met name voor regelgevers interessant te weten wat de gebruikerswensen zijn met betrekking tot transparantie en eenduidigheid ten aanzien van het joint control-vraagstuk, de onafhankelijkheid van de groepsaccountant voor joint ventures en tenslotte of de gebruiker meerwaarde toekent aan een ongedeelde verantwoordelijkheid van de groepsaccountant. ■

Prof. dr. G.C.M. Majoor RA is hoogleraar aan Nyenrode Business Universiteit en partner bij Deloitte Accountants B.V. Ook was zij tot en met 2008 vertegenwoordiger namens het NIVRA in de International Ethics Standards Board of Accountants (IESBA) van de IFAC.
Drs. A. van der Spek RA is senior manager in de internationale controlepraktijk van Deloitte Accountants B.V.

Literatuur

- Eeftink, E. en De Feijter (2009), R., Joint ventures in de jaarrekening, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, vol. 83, no. 12 (dit themanummer).
- International Accounting Standards Board (2007), Exposure Draft ED 9 *Joint Arrangements*, www.iasb.org.
- International Accounting Standards Board (2008), *Interests in Joint Ventures (IAS 31)*, London.
- International Federation of Accountants (2003), International Auditing and Assurance Standards Board, Proposed ISA 600 (Revised), *The Work of Related Auditors and Other Auditors in the Audit of Group Financial Statements*, www.ifac.org
- International Federation of Accountants (2005), International Auditing and Assurance Standards Board, Proposed ISA 600 (Revised), *The Audit of Group Financial Statements*, www.ifac.org
- International Federation of Accountants (2008), International Auditing and Assurance Standards Board, *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements*, New York.
- International Federation of Accountants (2009), International Auditing and Assurance Standards Board, www.ifac.org.
- Koninklijk NIVRA (2005), *Richtlijnen voor de Accountantscontrole*, editie 2005, www.nivra.nl.
- Koninklijk NIVRA (2007), *Nadere voorschriften inzake onafhankelijkheid van de openbaar accountant (ex artikel B1-290.1 VGC)*, Amsterdam.
- Koninklijk NIVRA (2009), Audit Alert Nr. 21, www.nivra.nl.
- Koninklijk NIVRA (2009), *Handleiding Regelgeving Accountancy Deel 1, Nadere voorschriften controle- en overige standaarden*, Amsterdam.
- Koninklijk NIVRA (2009), Standaard 600 (Revised), *Bijzondere Overwegingen – Controle van Financiële Overzichten van de Groep (Inclusief de Werkzaamheden van Auditors van Groepsonderdelen)*, www.nivra.nl.
- Raad voor de Jaarverslaggeving (2008), *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, editie 2008, Kluwer, Deventer.
- Schilder, A. Gortemaker, J.C.A. en Majoor, G.C.M. (2004), *De GBA verklaard*, Groningen: Stenfert Kroese.

Noten

1 IAS 31, par. 3, definieert 'joint control' als "the contractually agreed sharing of control over an economic activity, and exists only when the strategic financial and operating decisions relating to the activity require the unanimous consent of the parties sharing control (the venturers)".

2 In dit artikel wordt onder accountantscontrole verstaan: door een extern orgaan onafhankelijk van de gecontroleerde verrichte controle waarmee enerzijds beoogd wordt een oordeel te geven over de rekeningen en de financiële verslaggeving, de rechtmatigheid en wettigheid van de verrichtingen en/of het financieel beheer, en anderzijds een hierop betrekking hebbend verslag op te stellen.

3 In dit artikel wordt onder accountant verstaan: de toegelaten persoon in de zin van artikel 2, lid 1 van de Achtste Richtlijn Vennootschapsrecht die een natuurlijke persoon dan wel een rechtspersoon kan zijn en die krachtens een nationale wet is aangewezen voor de uitvoering van een bepaalde wettelijke controle en in wiens naam het accountantsverslag bijgevolg wordt ondertekend.

4 IAS 31, par. 3, definieert de 'equity method' als volgt: "The equity method is a method of accounting whereby an interest in a jointly controlled entity is initially recorded at cost and adjusted thereafter for the post-acquisition change in the venturer's share of net assets of the jointly controlled entity. The profit or loss of the venturer includes the venturer's share of the profit or loss of the jointly controlled entity."

5 Overigens is de IASB voornemens de mogelijkheid tot proportionele consolidatie te verbieden (IASB, 2007); zie ook Eeftink en De Feijter (2009) in dit themanummer.

6 Zie Richtlijn 215, "Joint ventures", par. 201.

7 Onder groepsaccountant wordt verstaan de accountant die verantwoordelijk is voor het afgeven van de accountantsverklaring bij een financieel overzicht van een entiteit waarin financiële gegevens van een of meer (groeps)onderdelen zijn verwerkt die door een andere accountant zijn gecontroleerd (Standaard 600, par. 3). Overigens

spreekt ISA 600R niet over een groepsaccountant maar over 'group engagement partner' en 'group engagement team'. Onder 'group engagement partner' wordt verstaan "the partner or other person in the firm who is responsible for the group audit engagement and its performance, and for the auditor's report on the group financial statements that is issued on behalf of the firm (. . .)" (ISA 600R, par. 9).

8 ISA 600R is van toepassing voor verslagperiodes welke aanvangen op of na 15 december 2009.

9 Een vertaling van ISA 600R in het Nederlands is beschikbaar op de website van het NIVRA.

10 Zie AU Section 543, "Part of Audit Performed by Other Independent Auditors" van het American Institute of Certified Public Accountants ("AICPA"), par. 3 en par. 6.

11 Zie AU Section 543, par. 8.

12 Ontleend aan ISA 600, par. 18. Algemeen aanvaarde controlestandaarden in de Verenigde Staten van Amerika bevatten vergelijkbare werkzaamheden (AU Section 543, par. 10).

13 Zie Standaard 620, "Gebruikmaken van de Werkzaamheden van Deskundigen", par. 16.

14 Richtlijn voor de Accountantscontrole 600, "Gebruikmaken van de Werkzaamheden van Andere Accountants", par. 18a.

15 ISA 600R spreekt van 'component auditor'. Een component auditor is gedefinieerd als "An auditor who, at the request of the group engagement team, performs work on financial information related to a component for the group audit" (ISA 600R, par. 9).

16 International Auditing and Assurance Standards Board, standard setter van de IFAC.

17 Zie ook Audit Alert 21 inzake optreden als groepsaccountant van het NIVRA.

18 ISA 600R definieert 'component' als "An entity or business activity for which group or component management prepares financial information that should be included in the group financial statements" (ISA 600R, par. 9). Een joint

venture is een component in de zin van ISA 600R (zie ook ISA 600R, par. A2).

19 Zie ISA 600R, par. 8.

20 Wanneer een component wordt beschouwd als niet-significant dient de accountant tenminste cijferanalyses uit te voeren op groepsniveau ten aanzien van de financiële informatie van de component.

21 Deze documentatie kan de vorm aannemen van een memorandum dat de conclusie van de auditor van het groepsonderdeel weergeeft met betrekking tot de onderkende significante risico's. ISA 600R kent hierin enige vrijheid.

22 Aan het vraagstuk dat de accountant van de joint venture niet wil/kan verklaren dat de joint venture heeft voldaan aan de door de groepsaccountant gestelde onafhankelijkheidsregels wordt in dit artikel geen verdere aandacht besteed.

23 SEC Regulations, Affiliates of the Audit Client, Reg. § 210.2-01(f)(5).

24 NVO (2007), definities: verbonden derde, pag. 7. De NVO zijn gebaseerd op de Aanbeveling van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 16 mei 2002: Onafhankelijkheid van de met de wettelijke controle belaste accountant in de EU: basisbeginselen en de onafhankelijkheidsvoorschriften zoals opgenomen in de Code of Ethics for Professional Accountants van IFAC.

25 Bij het 20% criterium wordt doorgaans verondersteld dat er sprake is van invloed van betekenis. Het is een belangrijke indicatie. Er kunnen echter kwalitatieve factoren van toepassing zijn, op grond waarvan geen sprake is van invloed van betekenis, zoals specifieke bestuurlijke verhoudingen.

26 De 5% (SEC regelgeving) en de 10% (NL-regelgeving) worden gehanteerd als maatstaf voor bepalen van materialiteit binnen de onafhankelijkheidsregels. Deze percentages zijn echter als zondanig niet in de wet verankerd, maar worden naar analogie van de verslaggeving-regels gehanteerd.